

Børns udvikling.

Børnetegninger har ændret sig markant

En sammenligning af seksåriges tegninger fra de sidste 15 år viser påfaldende ændringer i børnenes udtryk.

Af Helene Brochmann, cand.mag. Artiklen er publiceret på www.helenebrochmann.dk

Børn tegner meget forskelligt, efter evner, interesse og erfaring med det, og deres tegninger udvikler sig tit i ryk, efter hvad de nu er optagede af. Alligevel har forskning allerede for 100 år siden kunnet kortlægge særlige træk ved børns tegninger på forskellige udviklingstrin, som de fleste børn følger i nogenlunde samme takt. Psykologer med ekspertise i børnetegninger kan også finde tegn på udviklingsforstyrrelser eller traumer i tegningerne, fordi de adskiller sig fra normale børns tegninger på forskellig vis. Men er der ved

at ske et skred i den måde, børn tegner på generelt? Forskningen har ikke undersøgt det, men en skoleleder har samlet et materiale, der faktisk peger i den retning.

Skolelederen på en lille friskole uden for København tager hvert år en samtale med de nye børn til børnehaveklassen, om foråret før de skal begynde i skolen. Børnene kommer enkeltvis på besøg på hans kontor, sammen med deres forældre. Her snakker han lidt med dem og stiller dem forskellige små opgaver. På et tidspunkt i samtalen giver han

dem et stykke papir og en æske med de klassiske Filia oliekriddt, og spørger, om de vil tegne en tegning til ham. Hvis de ikke lige har en idé til, hvad de vil lave, foreslår han dem at tegne et hus, og det gør langt de fleste så. I de senere år har skolelederen lagt mærke til, at børnenes tegninger - generelt set - er blevet meget simplere. Selvfølgelig er der i hver klasse nogle børn, der tegner meget detaljeret og nogle, der ikke har lyst til at sætte mere end en streg eller to, men det samlede billede, gennemsnittet så at sige, har ændret

sig markant i retning af færre detaljer og færre farver.

De indsamlede tegninger giver mulighed for at opdage tegn på generelle forandringer i børns billedsprog, fordi det er en sammenlignelig børnegruppe og en sammenlignelig situation og opgave gennem alle årene. To eksperter i børnetegninger har set på tegningerne fra skolestarten i 2002, 2009 og 2016. (På de sidste tre sider i artiklen er alle tegningerne vist.)

En typisk tegning fra 2002. Med "typisk" menes, at den ligger nogenlunde i midten af klassens tegninger, hvor den ene halvdel er mindre detaljerede end denne, mens den anden halvdel er mere detaljeret. Tegningen har basislinje, man kan se ting inde i huset (røntgensyn) og der er brugt flere farver.

De ældste tegninger er detaljerede

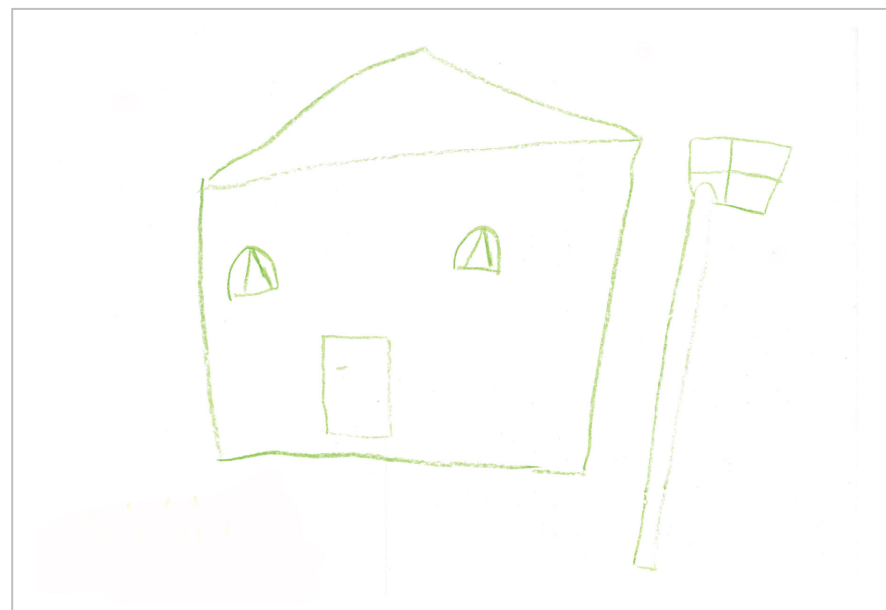
Grete Binger, cand.pæd.psyk. og børnepsykolog, er specialist i analyse af børnetegninger. I sit daglige virke er hun derfor optaget af, hvad en tegning siger om det enkelte barn. Hun har fået tegningerne fra tre årgange at se, og er blevet bedt om at fortælle, hvad hun synes, de viser.

Hun ser først på de ældste tegninger, der er fra skolestarten i 2002. De er altså tegnet af børn født omkring 1996, som dermed er ca. 21 år i dag.

- Nogle er exceptionelle i deres detaljerighed, siger Grete Binger, men fokuserer hellere på de fællestræk, der er:

- Næsten alle børnene har tegnet noget uden om huset, så tegnepapiret er mere eller mindre udfyldt. Der er et træ eller blomster, eller begge dele. Der er græs og måske en flagstang, og nogle få har tegnet en skorsten. Nogle har tegnet mennesker på enten familien eller sig selv. Huset er altså "sammen med" noget på stort set alle tegningerne. Mange har en basislinje, en-

ten tegnet som en streg eller græs eller i form af den nederste kant på papiret. Det vil sige, at tegneren placerer tegningen i tid og rum, i en sammenhæng. Døre viser tilgængelighed, og vinduerne viser, at der er kontakt mellem udenfor og indenfor. Hvis vi anlægger et psykologisk perspektiv, og ser huset som et udtryk for personligheden, så fylder de deres rum pænt, altså

En typisk tegning fra 2002. Tegneren har løst den stillede opgave, men kun brugt en farve, der er færre detaljer, men dog gardiner og flag. Huset svæver løsrevet i luften.

deres livsrum. Hvis tegningen ikke gør det, kan man sige, at tegneren ikke udnytter sit potentiale. Jeg bemærker også, at alle har tegnet et hus - det vil sige, gjort det, de er blevet foreslået.

Færre farver og detaljer

I 2009, hvor tegningerne er tegnet af 6-årige, der er omkring 14 år i dag, er det kun halvdelen, der har tegnet det hus, skolelederen foreslog. De andre har åbenbart haft deres egne ideer (fx en mand, en blomst, en bil eller en spiral). Grete Binger bemærker også:

- Det er lidt sporadisk, hvad der er rundt om husene. Detaljerigdommen er mindre, og der er ikke på samme måde som i 2002 omgivelser med. Der ses ikke en sol på nogen af tegningerne. Lidt under halvdelen har en basislinje. De, der ikke har, mangler altså en placering i tid og rum, hvilket man kan tolke som manglende modenhed. Der er syv børn, der kun bruger én

farve. Flere farver kan være et udtryk for flere følelser, men også for at barnet har brugt mere tid og udnyttet de redskaber og muligheder, der er stillet til rådighed.

De yngste tegner svagere og mere umodent

Selvom der tydeligvis er sket noget fra 2002 til 2009, er forandringen til de små nye skolestartere i 2016 er endnu større. Alle børnene har tegnet et hus eller i hvert fald antydningen af en firkant. Mest iøjnefaldende er det, at de fleste af børnene kun har tegnet med én farve. Mange har trykket så svagt, at man næsten ikke kan se strengen. Husene er blevet mere primitive. Man kan tale om, at børnene har et *umodent formbillede* af et hus. Hvor de 6-årige tidligere tydeligvis havde et klart billede af "hvordan et hus ser ud", som de altså kunne tegne på stående fod - og med overskud til at tegne ting udenom også - ser det ikke ud til at de yngste på samme

En typisk tegning fra 2016. Vi kan sagtens se, at det er et hus, men det er meget enkelt og døren er kun antydnet med en ikke realistisk form. Der er ingen detaljer i øvrigt og ingen basislinje.

måde har et indre billede af "et hus" som de spontant kan trække på. Det ser i det hele taget ud som om de ikke har meget erfaring med at give et grafisk udtryk, ligesom de heller ikke slår sig løs med farvepaletten. Men husene har dog stadig vinduer og døre allesammen. Og alle døre har håndtag - man kan godt komme

ind og ud! Grete Binger bemærker dog især én ting:

- Kun tre af de seneste skolestartere tegner græs eller andre omgivelser til deres hus, og det er endda kun antydninger. Meget få udfylder papiret - hvilket kan tolkes i retning af, at de ikke udnytter hele deres livsrum.

Husene står som satellitter uden en basislinje.

Grete Binger konstaterer, at de 6-årige i 2016 har en usikker streg, der tyder på en svagere finmotorik. De fleste af børnene har skrevet deres navn på tegningen, på skolelederens opfordring, og Grete Binger bemærker, at håndskriften er blevet mere usikker på de yngstes tegninger.

En psykologisk fortolkning
Grete Binger ser også en anden dimension i tegningerne:

- De yngstes tegninger gør mig på et mere psykologisk plan bekymret for, om de afspejler, at børnene i situationen kan have oplevet sig mere alene. Husene virker ensomme, og de fleste af dem har kun et enkelt vindue. Der er ingen farver på og ingen omgivelser. En 'klassisk' tolkning er, at huset kan ses som et udtryk for "mig" i tegningen, og her svæver de som satellitter. Føler børnene i dag sig som en del af en helhed i familien? Det

kunne gøre mig bekymret. 2002-tegningerne afspejler i meget højere grad sociale relationer, med mennesker på tegningerne og huset sat ind i en sammenhæng. Men jeg vil da håbe, at tegningernes manglende detaljer og relationer "kun" skyldes, at børnenes evne til at udtrykke deres visuelle indtryk er blevet ringere - i hvert fald hvis det skal foregå med et farvekridt.

Grete Binger er påpasselig med at sige noget om børnenes kreativitet som sådan:

- Kreativiteten kan udvikle sig på mange måder, men den håndholdte, skabende kreativitet – som det fremgår af disse tegninger - kan umiddelbart se ud til at være blevet "fattigere". Men igen, det kan også handle om den konkrete situation, hvor de skal sidde og tegne, mens et par voksne kigger på. Den er tydeligvis blevet mere ubekvem for de små skolestartere, end den var for 15 år siden. Børnene

"investerer" i hvert fald åbenbart ikke så meget i deres tegning i denne situation, som de gjorde før.

Markante forskelle

Jakob Ørsted er uddannet billedkunstner og lektor på pædagoguddannelsen på UCC (nu Professionshøjskolen) i København. Da han ser tegningerne lagt ud foran sig, konstaterer han med det samme, at der er markant forskel på de tre årsgange. Som billedkunstlærer hæfter han sig ved, at der i 2002-tegningerne er eksempler på at ting står foran eller bagved hinanden - hvilket man ikke ser i de nyere tegninger, som altså er helt "flade". I 2002 er der også én der har tegnet med "røntgensyn", sådan at man kan se et menneske inde i et af husene. Det ses ikke hos de yngre. Ligesom Grete Binger lægger han mærke til, at der i 2016 ikke er nogen menneskefigurer på tegningerne.

Jakob Ørsted uddyber:
- I 2002 er der dekorative elementer, som vi ikke ser i 2016, men der er også fortællinger. Børnene i 2002 har tydeligvis mere rutine i at tegne end børnene i 2016. De har et repertoire - de har en måde at tegne et træ, en sommerfugl, en sky på og de kan selv skabe flere billed-elementer. Det er også tankevækkende, at skriften, når de skriver deres navne, er blevet mere usikker. Jakob Ørsted synes også at man kan udlede noget situationen, tegningerne er blevet til i:

- I 2002 er børnene tydeligvis vant til og trygge ved den situation, at de skal sidde og tegne. I 2016 virker det som om, de er fremmede over for det. Man kan se, at tegningerne har taget meget mindre tid at lave. Er det fordybelsen, der er fremmed for dem? Det ser også ud som om børnene er mere "ydrestyrede" - de tegner det, de bliver bedt om, hverken mere

eller mindre, og ikke det, de selv har i hovedet og finder på. Der er mere frihed og eget initiativ i 2009 og 2002. Tegningerne i 2016 ser ikke ud som om børnene har haft det sjovt med at lave dem. Det har været noget de skulle, og som de altså har haft mindre erfaring med end de ældre årgange.

Hvad er der sket i børnenes liv?

Der er mange ting på spil, når et barn tegner, som kan have betydning for, hvad der kommer ned på papiret. Barnets finmotorik - kan det styre farvekridtet, som det har lyst til? Barnets lyst til at tegne. Barnets evne til at udtrykke sig visuelt. Barnets tryghed og motivation i situationen - her at sidde mellem to eller tre voksne, hvoraf én er helt fremmed, og tegne på kommando. Hvad er der sket i børns førskolealder de sidste femten år, som sætter sig igennem på denne måde? Hvad

er der sket i familien og hvad er der sket i daginstitutionerne?

Omgivet af billeder på skærme

De børn, der er 6 år i dag, har haft en opvækst, der på ét punkt adskiller markant fra de nu 14- og 21-åriges ved, at de er vokset op med en iPad i hænderne. Den kom først, da de nu 14-årige allerede var startet i skolen - og de nu 21-årige har først fået iPads som 15-16-årige. De 14-årige har nok haft Nintendo'er og andre små spillemaskiner før de begyndte i skolen, men måske ikke så mange timer om dagen. I hvert fald har de haft et væsentlig mere begrænset udvalg af billeder og anden visuel stimulans. I mange børnehaver har man i dag for længst taget iPads i brug, og man kan næppe udelukke, at iPad'en har betydet, at børnene i dag er mindre vant til at have et stykke farvekridt i hånden. Grete Binger siger:

- De er jo omgivet af billeder i deres hverdag, og de kan selv

finde alle dem frem, de kan drømme om, men de billeder, de finder, er færdige og perfekte. Børnene kan komme til at føle, at så skal man ikke selv gøre noget. Får de sat sig ned og leget med at tegne? Bliver de for selv-kritiske i sammenligning med de tegninger og billeder, de bare kan hente på nettet? Og har de været vant til et pædagogisk samspil, hvor de "bare" har leget med tegning og farver? - Det kan man blive i tvivl om. Det kan i hvert fald undre, at den farverigdom, der er i alle de billeder, de ser, ikke er kommet til udtryk i det, de selv har tegnet her.

Når Jakob Ørsted bliver bedt om at komme med sit bud på en forklaring om, hvor årsagen til denne udvikling kan ligge, peger han også på flere faktorer:

- Det vil være ærgerligt bare at gribe til en forfaldshistorie om at alt var meget bedre før i tiden. Måske har de yngste bare andre udtryksmidler, og så kommer de

til kort, når de bliver bedt om at bruge farvekridt, hvis de har mere erfaring med tusser. iPads og andre tablets er jo multifunktionsværktøjer og der er også mulighed for at tegne. Men jeg tvivler faktisk på om børn i den alder i noget videre omfang skaber digitale tegninger. Hele området omkring børns billedsproglige udvikling trænger kraftigt til ny forskning og prioritering, i lyset af den udvikling, der er sket. Vi er nødt til at vide mere for at kunne udvikle børnenes fantasi og kreativitet på de nye betingelser. Jeg ser det ikke kun som et spørgsmål om finmotorik. For mig ser det ud som om, at det også handler om dårligere sanseintegration, altså hvordan de for eksempel forbinder øje med hånd. Og her er det ikke uproblematisk at udskifte papir og farver med en iPad. Jakob Ørsted forklarer:

- iPad'en giver ikke børnene samme mulighed for at fortælle visuelt hvad de har på hjerte, i

en form, som er umiddelbar og hurtig, uden mellemled i form af skærm og maskine. Man kan selvfølgelig godt tegne på en iPad, ovenikøbet med alle mulige tekniske funktioner og effekter, men i forhold til papiret mangler den *umiddelbarheden* (hvor man sætter et direkte aftryk og kan se og hænge det op som det her), *materialiteten* (hvor man kan mærke det, man tegner på og med, og det er forskelligt, alt efter papirtype, farvekridt eller pensel med maling osv.) og *formatet* (på papir kan man tegne på små og store ark, med fine og grove pensler osv.)

Tegner de i børnehaven?

Som lærer på pædagoguddannelsen har Jakob Ørsted selvføl-

gelig også et blik for daginstitutionernes og pædagoger-nes betydning for at give børnene erfaringer med tegning. Han siger:

- De kreative fag i pædagoguddannelsen er blevet meget reduceret gennem de sidste ti-femten år. De pædagogstuderende har slet ikke det samme timetal på værksted som før, og man kan godt gå igennem uddannelsen uden at tegne og male overhovedet. Det betyder, at det er sværere for mange pædagoger at skabe kvalitet omkring børnenes billedsproglige udvikling. Samtidig har der i de seneste ti år været meget fokus på at få pædagoger og børn til at arbejde med de digitale værktøjer. Så

tegningerne vi ser her, kan meget vel være et udtryk for, at børnene af flere forskellige årsager ikke udvikler det billedsprog og den fantasi, som de har potentiale til.

- Normeringen i institutionerne er også en faktor. De mange nedskæringer og dårlige normeringer gør det også svært for det pædagogiske personale at skabe gode aktiviteter, herunder om børnenes billedsproglige udvikling. I 2004 kom de pædagogiske læreplaner, og her falder tegning ind under temaet "kulturelle udtryksformer og værdier". Man kan spekulere på, om dette noget højtravende navn betyder, at nogle pædagoger tror, at det kun er museums- og tea-

terbesøg, der er fint nok til temaet, så det helt enkle - at sidde og tegne selv, hvor barnet selv udtrykker sig - ikke bliver regnet for godt nok længere?

- Desværre tyder udviklingen i de indsamlede tegninger på, at børns billedsprog ikke i samme omfang som tidligere bliver prioriteret af forældre og pædagoger, og derfor heller ikke bliver det af børnene. Fra forskning ved vi, at tegning er en væsentlig måde at erkende, udtrykke og udvikle sig på, så det er på tide, at vi får mere fokus på det.

Alle tegningerne fra 2002. Nogle af børnene havde skrevet deres navn på tegningen, men dette er fjernet.

"P" eller "D" efter nummere på tegningen angiver, om det er en dreng eller pige, der har tegnet tegningen.

2002-01 D

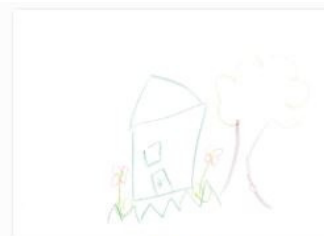
2002-02 D

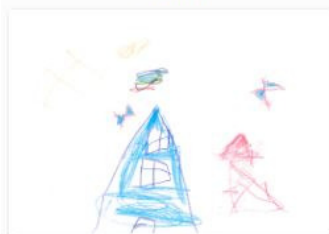
2002-03 P

2002-04 P

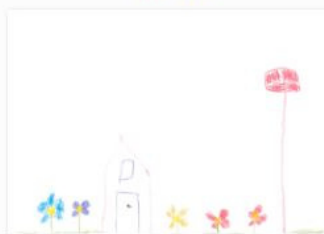
2002-05 P

2002-06 P

2002-07 D

2002-08 P

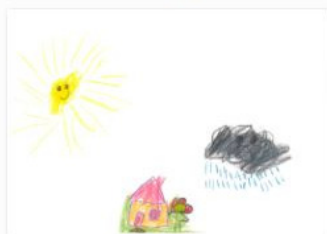
2002-09 P

2002-10 D

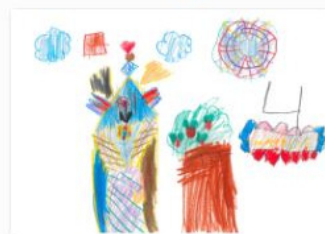
2002-11 P

2002-12 P

2002-14 P

2002-15 P

2002-16 P

2002-17 Dx

2002-18 D

2002-19 D

2002-20 D

Alle tegningerne fra 2009. Nogle af børnene havde skrevet deres navn på tegningen, men dette er fjernet.

"P" eller "D" efter nummrene på tegningen angiver, om det er en dreng eller pige, der har tegnet tegningen.

2009-01 D

2009-02 P

2009-03 D

2009-04 P

2009-05 D

2009-06 D

2009-07 P

2009-08 P

2009-09 P

2009-10 P

2009-11 D

2009-12 D

2009-13 D

2009-14 D

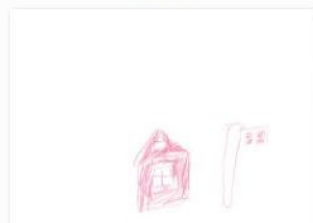
2009-15 P

2009-16 P

2009-17 P

2009-18 D

2009-19 P

2009-20 D

Alle tegningerne fra 2016. Dette år skrev børnene deres navn på et særskilt ark.

"P" eller "D" efter nummere på tegningen angiver, om det er en dreng eller pige, der har tegnet tegningen.

2016-01 D

2016-02 P

2016-03 x

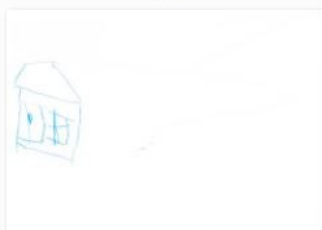
2016-04 x

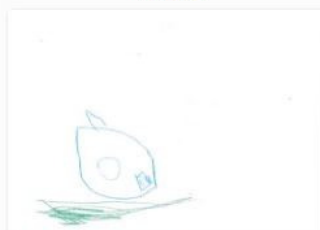
2016-05 D

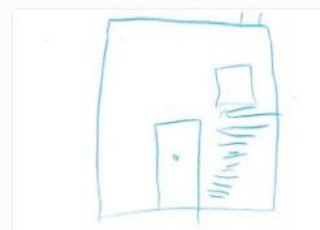
2016-06

2016-07 P

2016-08 D

2016-09 D

2016-10 P

2016-11 P

2016-12 P

2016-13 P

2016-14 P

2016-15 P

2016-16 P

2016-17 x

2016-18 P

2016-19 P

2016-20 P